

A csalások nem csak a hétköznapi életet szennyezik be. Olykor a tudomány „szent berkeit” is megrontják. Emlékezetes csalás volt századunk elején „a piltdowni előember” esete.

Egy mai ember agykoponyájából és egy csimpánz állkapcsából „állította össze” a csaló, s rejtette „fölfedezhető” helyre. A tettes föltehetően neves tudós volt, aki így akarta – talán szakmai féltékenységből – lejártni hasonlóan jeles

kollégáját. Nemrégiben egy angol pszichológus vált hírhedtté azzal, hogy meghamisította saját ikerkísérleteinek eredményeit.

CSALÓK VAGY ÁLDOZATOK?

A taszadájok

Tudományos eredményeket hazudni, hamis őskori leleteket kreálni belátható következményű csalás. De ki gondolna arra, hogy érdemes „előállítani” egy primitív, szinte kőkorszaki körülmények között élő, vadászó-gyűjtögető népet? Pedig ha igaz az, amit egy svájci újságíró derített föl a *taszadájok*ról, akkor éppen ez történt.

A blit manobok szomszédai

Vadászó-gyűjtögető népek még ma, a XXI. század küszöbén is léteznek a Földön, számuk azonban egyre fogy. E népek egy része átveszi a szomszédos népektől fejlettebb anyagi kultúráját, és a sajátját, annak minden szellemi értékével együtt, hagyja elsorvadni.

Kőkoriak pólóval, cigarettával, baseballsapkában

Más részük még rosszabbul jár: kipusztul vagy inkább kipusztítják őket. Nem egy braziliai indián törzs jutott erre a sorsra, amikor a területét elfoglalták, hogy ott ültetvényeket létesítsenek.

Az elmúlt évtizedekben az etnográfusok rájöttek, mekkora veszteség az emberiség számára, ha a kultúrák úgy tűnnek el a Földről, hogy tapasztalataikat senki sem ismerte. Például sokat megtudhatnánk a primitív népektől arról, hogyan lehet a természettel harmóniában élni. (Erről írtunk lapunk 1988. évi 4. számában. – A szerk.) A kőkori szinten élő népek megfigyelései révén szerzett ismeretek alapján képet alkothatunk arról is, milyen lehetett több ezer évvel ezelőtt élt elődeink életmódja és kultúrája.

Ezért keltettek feltűnést 1972-ben azok a híradások, amelyek beszámoltak arról, hogy a Fülöp-szigetek *Mindanao* nevű szigetének egyik eldugott zugában kőkorszaki fokan élő népcsoportra bukkantak. A felfedező egy Manuel *Elizalde* nevű ember, a helyi kisebbségekkel foglalkozó kormányhivatal tisztviselője volt. Elizaldét 1971 júniusában a környéken földműveléssel foglalkozó *blit manobo* törzs egyik tagja vezette el a *taszadájok*nak (taszadai, taszadé néven is említik őket) az esőerdőben háromórányi járásra lévő barlangjához.

Elizalde 1972-ben egy nagy csoport újságírót és szakembert kalauzolt el a taszadájokhoz. Napokon keresztül tanulmányozták a kőkoriakat, fényképeken is megörökítették a csoport életét. A férfiak és a nők majdnem teljesen meztelenül jártak, csupán néhány levetől állt a ruházatuk. Eszközük kezdetleges balta volt: kettéhasított bambuszágba liánokkal egyszerű kőszerszámot rögzítettek. Ételeik többségét nyersen fogyasztották: gyökerekkel, banánnal, rákokkal, békákkal és halakkal táplálkoztak.

A *National Geographic Magazin* még abban az évben színes riportban számolt be a csoport felfedezéséről, s az NBC televíziós társaság 50 000 dollárt

fizetett Elizaldénak egy, a taszadájokról szóló filmért. 1975-ben egy amerikai újságíró, John *Nance* – akit Elizalde az első között vezetett el a „kőkorszakbeli” csoporthoz – könyvet írt róluk: *A szelíd taszadájok: egy kőkorszaki nép a Fülöp-szigetek esőerdejében* címmel. A nagy nemzetközi érdeklődésre tekintettel, s a csoport megóvása érdekében a Marcos-kormány a taszadájok barlangját őrző esőerdőtől jó húszezer hektárnyit védetté nyilvánított.

Póló és kőbalta

1974-ig még számos újságíró és kutató látogatta meg a taszadájokat. Akkor a Marcos-kormány a belpolitikai válság miatt szükségállapotot hirdetett, s egészen bukásáig, 1986-ig megszakadt a kapcsolat a csoporttal.

1986 márciusában egy svájci újságíró látogatta meg a taszadájok barlangját. Megdöbbenve látta, hogy a kőkori emberek *pólóinget* viselnek, *ágyon alszanak* és *fémkést* használnak. Hosszú cikket írt arról, hogy a taszadájok közönséges *csalók*, akiket Elizalde fizetett meg, hogy berendezkedjenek a kőkorszaki életre. Leírta, hogy Elizalde a „népet” két környékbéli törzsből toborozta össze. A célja az volt, hogy a nép felkarolásával Marcos elnököt úgy mutassák be a világnak, mint a kisebbségek védelmezőjét. Gazdasági okok is rejlettek a háttérben: a mahagóniért, a kitermelés jogának megkaparintásáért folyt a verseny.

Alig több mint tíz évvel felfedezésük után a taszadájok ismét az érdeklődés középpontjába kerültek, de most ellenkező előjellel. Az ABC televíziós társaság *A törzs, amely sohasem létezett* címmel forgatott filmet róluk.

Ennek nyomán hosszú vita kezdődött, s ez még ma sem fejeződött be. Azok a kutatók, akik 1972-ben tanulmányozták a taszadájokat, továbbra is lándsát törnek a mellett, hogy ők egy önálló csoportot találtak, akik azonban antropológiai jegyeikben nem kőkorszaki emberek voltak. A Stanford Egyetemen dolgozó Carol *Molony* nyelvész szerint – ő 1972-ben két alkalommal is meglátogatta a csoportot – a taszadájok szintén a *maláj* népcsoport-hoz tartoznak, mint a Fülöp-szigeteken élők többsége. Úgy véli, hogy a taszadájok nem sokkal a malajok után, úgy kétezer éve kerültek az esőerdőbe. Szerinte a svájci újságíró annak tanúja volt, hogyan változott meg a taszadájok élete a fejlett kultúra hatására. Az 1972-ben gyűjtött antropológiai és nyelvészeti adatok alapos értékeléséből megtudhatjuk, hogyan éltek korábban. Jesus T. *Peraltának*, a manilai

A taszadék számára ismeretlen a rizs, a táró, a só, a cukor, sosem ettek gabonafélét, és – a hatóságok szerint – „a mai világ egyedüli népe, amely nem ismeri vagy használja a dohányt”. Nem ismerik a fémmegmunkálást, nincsenek háziállataik, sem tartós településeik.

Nemzeti Múzeum antropológusának birtokában vannak ilyen adatok. Ő 1972-ben, majd 1986-ban, közvetlenül a svájci újságíró látogatása után is felkereste a taszadájokat. Úgy találta, hogy kultúrájuk egyre inkább kezd hasonlítani a *blit manobók* kultúrájához, s ez az erősebb *keveredéssel* magyarázható. Ennek köszönhető az is, hogy a csoport tagjainak száma, amely 1971-ben még csak *húszonhat* volt, 1986-ra *hatvanegyre* nőtt.

Nyelvében él...?

Zeus *Salazar*, a Manilai Egyetem antropológusa hevesen vitatkozik ezzel a véleménnyel. Szerinte a *Molony* és mások által gyűjtött nyelvészeti adatok *nem lehetnek perdöntőek*, mert a taszadájokkal olyan tolmácsok közreműködésével beszéltek, akik nem ismerték tökéletesen ezt a nyelvet. Az is furcsa – mondja –, hogy a taszadáj nyelvben a *növénytermesztéshez* kapcsolódó szavakat találtak, holott a taszadájok *nem ismerik a földművelést*. Judith *Moses*, az ABC televízió producere, egyenest azt állítja, hogy a taszadájoké nem valódi törzs; néhányan közülük elmondták neki, hogy *nincs saját nyelvük*, hanem a szomszédos *tholi* és *blit manobo* törzsek nyelvét beszélik. A *taszadáj* pedig nem népnév, hanem az ottani „*szent hegy*” neve.

A törzs létszáma – felfedezésekor – 10 férfi, 5 nő és 9 gyermek volt. Bár *nőhiány van*, *sohasem kerül sor veszekedésre*, egyetlen *legényember sem merne egy férjes asszonyhoz hozzányúlni*. A törzsnek *nincs főnöke*, minden munkát *közösen végeznek*. Még *sohasem távolodtak el három kilométernél messzebbre a barlangjuktól*. *Feltűnően szeretik a gyermekeket*. A gyermekeket 3–4 éves korig *szeptatják*.

Molony aki időközben magnetofon-felvételek alapján *nyolcszáz szavas szótárt* állított össze, azonban továbbra sem kételkedik. Szerinte az említett törzsek nyelve négyötödrészt azonos eredetű, a fennmaradó egyötöd rész azonban számottevően különbözik. A blit manobok és a tholik nyelve *szanszkrit, kínai, spanyol és angol* eredetű szavakat is tartalmaz, a taszadájok nyelvéből viszont nem mutathatók ki hasonló idegen hatások. A Salazar által felfedezett és mezőgazdasági tevékenységre utaló kifejezéseket azzal magyarázza, hogy ezek a szavak – talán egy kivételével – nem valódi, rendszeres földművelésre utalnak. Az „*ületni*” szó, amely valóban előfordult, azt jelenti, hogy vad jamsznövényeket dugdosnak a földbe, abban a reményben, hogy azok majd kihajtanak. Molony szerint lehetséges, hogy a taszadájok, észrevéve az újságírók és kutatók nagyfokú érdeklődését, csakugyan *primitívebbnek mutatták magukat*, mint ahogy mindennapi életüket éltek. Az a tény, hogy az igazi mezőgazdasággal kapcsolatos és az idegen nyelvekből kölcsönzött szavak hiányoznak a nyelvükből, Molony szerint azt tükrözi: évszázadokkal ezelőtt *elszigetelődtek* a környező népektől.

Egy másik nyelvész, a dallasi Clay Johnston úgy véli, hogy bár a taszadájok és a blit manobok nyelve között jelen-

tős különbség van, mégsem állítható teljes biztonsággal, hogy a nyelvük önálló volna. Véleménye azért figyelemre méltó, mert tíz évet töltött a blit manobo nyelv tanulmányozásával. Egyet le is játszott Molony felvételei közül, és azok, akik ismerték a blit manobo nyelvet, meg is értették a szöveg nagy részét.

Jamsz és rizs

Johnston szerint az igazi kérdés az: mit is bizonyítanak valójában a nyelvészeti különbségek? Lehet, hogy a nyelvészek egy része sokkal általánosabb következtetéseket von le a hasonlóságokból és a különbségekből, mint ami indokolt volna.

Egy másik dallasi kutató, Thomas N. Headland a taszadájok étkezési szokásaira próbált következtetni. Következtetéseit elsősorban egy másik, szintén a Fülöp-szigeteken élő vadászó-gyűjtögető nép, az *agták* megfigyeléseire alapozta. Azt mondja, az esőerdőben, csaknem 2000 méterrel a tenger szintje fölött, kevés a keményítőt tartalmazó táplálék, például a jamsz. Ezt nekik tehát máshonnan, az alacsonyabb régiókban élő, mezőgazdasági termelést folytató népektől kell beszerezniük. Tehát valamilyen *cserkekapcsolatban* kell állniuk velük. Headland következtetéseire sem késett cáfolat: Douglas E. Yen, a Canberrai Egyetem néprajzosa – 1972-ben harmincnégy napot töltött a taszadájok étrendjének tanulmányozásával – biztos abban, hogy Headland téved. Ő úgy találta, hogy a taszadájok tápláléka *változatos* és a tápértéke is megfelelő. Olykor hosszabb *vadászkirándulások* is tesznek, s mindig *húst* is hoznak haza. A zsákmány nagyobb részét valószínűleg ott fogyasztják el, ahol elejtették. Olykor meglátogatják a szomszédos blit manobokat is, azonban nincs olyan árujuk, amiért azoktól bármit is kaphatnának cserébe. 1972-ben a kormánytól elég sok *rizst* kaptak, s ez változást hozott életükben. Yen szerint ezért 1972 után már *senki nem láthatott ősi életmódot folytató taszadájokat*. Úgy gondolja, hogy a taszadájok régebben alacsonyabban fekvő területeken éltek, és *értettek* a földműveléshez. Csak később, talán századokkal ezelőtt menekültek a hegyek közé, bizonyára valamilyen háborúság nyomán.

Persze, Yen megállapításai sem maradtak válasz nélkül. Robert L. Carneirót, a New York-i Természettudományi Múzeum régész munkatársát Judith Moses felkérte arra, hogy fényképek alapján vizsgálja meg a taszadájok *köszkezeit*. Szerinte, ha Yen hipotézise igaz lenne, akkor a taszadájok nem ilyen tökéletlen, durván megmunkált, primitív köszkezőket készítenének. Úgy gon-

A taszadák félénkek az idegennel szemben, óvakodnak és annyira rettegnek a fugutól – egy himlőserű járványtól, amely egykor a környéken pusztított –, hogy betegeiket *segély nélkül magukra hagyják*. Bizonytalan életkörülményeik közepette kevesen érik meg közülük az öregkort, és láthatólag kevés örömet találnak az életben. Szeretnek az esőn állni és hagyni, hogy testükön végigfolyjék a víz. Örömük telik a kubin zenéjében. Ez valamilyen bambuszból készült hangszer, amelyet bambuszcsőben tartanak.

A Fülöp-szigetek hatóságai – hogy a törzset megőrizték mint egy láncszemet az emberiség elhagyott múltja felé – védetté nyilvánították mintegy 30 négyzetkilométernyi erdős környezetüket. Tiltott terület ez nemcsak a favágók, az állattenyésztők, a bányászok és más benyomulók számára, hanem a jó szándékú látogatóknak is.

dolja, hogy ezek az eszközök nem valódiak, hanem közönséges *hamisítványok*.

A kaliforniai Berkeley Egyetem antropológusa, Gerald Berreman megerősítette Carneiro véleményét: ezek az eszközök hamisítványok. Sőt felteszi, hogy a taszadájok *csak nappal tartózkodtak barlangjukban* és annak környékén. Esténként, amikor a kutatók és az újságírók már visszarepültek helikopterükkel kényelmes szállásukra, ők is *hazaballagtak közeli falujukba*.

A vita még ma sem zárult le a taszadájok körül. Ha megtelepedés volt is – ami valószínű –, bizonyára nem tudományos babérokra törtek vele, hanem *gazdasági előnyökhöz* akartak jutni. Persze, ilyen vádak a másik oldalon is elhangzanak. John Nance azt állítja, hogy a taszadájokat éppen azért kiáltották ki csalónak, mert a Fülöp-szigetek új kormányzata így akarja feloldani a terület védettségét, és a vállalkozókat hozzásegíteni ahhoz, hogy ki-termelhessék az értékes faállományt. Ha ez igaz, akkor nem ez volna az első eset, amikor a természeti népeket gazdasági okokból kényszerítik arra, hogy feladják életmódjukat.

Gyenis Gyula

(A dőlt betűvel szedett részeket az Élet és Tudomány 1971. és 1973. évi számaiban megjelent cikkekből vettük át.)

A házasságot a szülők kötik, amikor azonban kevés a nő a csoportban, az apa egy szomszédos taszadé csoportból elfog egy lányt a fiának feleségül. Az anya egyedül szüli meg gyermekét, az apa eltemeti a méhlepényt.

TASZADÁJ-ÉRZÉS

Régészeti leletek, genetikai vizsgálatok nem bizonyítják, hogy a magyarok és a taszadájok között valaha is kapcsolat, rokonság lett volna. Mégis elhatárolódik bennem a taszadáj-érzés. Lehet, hogy tízmilliók kis népünket is csak úgy verbuválták össze itt a Kárpát-medencében? Létünk annak példája, hogyan élhetnek emberek az ezredfordulón a (Rákosi Mátyással fémjelezhető) második vaskorszak szintjén? Látom, már jönnek a felfedezők: golfsapkáikkal, piaccgazdaságukkal, világkiállításukkal megváltanak megunt vaskorszakunk múzeumba illő relikviáitól.

(s.n.)